

"Det är ändå barnen som går först"

En studie om självbestämmande och delaktighet för barn under korttidsvistelsen

Malin Ekström
Elin Lindmark

Luleå tekniska universitet
C- uppsats
Social omsorg
Institutionen för Arbetsvetenskap
Avdelningen för Socialt arbete

Institutionen för arbetsvetenskap
Sociala omsorgsprogrammet

”Det är ändå barnen som går först”
En studie om självbestämmande och delaktighet för barn under korttidsvistelsen

”The children are the ones who come first”
A study about possibilities to self-determination and participation for children at the short stay away from the home

Elin Lindmark och Malin Ekström

Handledare: Lena Widerlund

Lindmark, E & Ekström, M. (2008). ”Det är ändå barnen som går först” En studie om självbestämmande och delaktighet för barn under korttidsvistelsen, Examensarbete i social omsorg, 15 hp, institutionen för Arbetsvetenskap, Luleå tekniska universitet.

SAMMANFATTNING
”Det är ändå barnen som går först”
En studie om självbestämmande och delaktighet för barn under korttidsvistelsen

Syftet med studien var att undersöka möjligheterna till självbestämmande och delaktighet för barn som har insatsen korttidsvistelse utifrån föräldrars och personalens perspektiv. Studien har en kvalitativ ansats och fyra föräldrar och fyra personal har intervjuats för att få svar på frågorna hur personalen arbetar för att göra det möjligt för barnen att ha självbestämmande och vara delaktiga, samt vilken uppfattning föräldrarna har om deras barns möjlighet till detta under korttidsvistelsen. Intervjupersonerna är samstämmiga i beskrivningen av begreppen självbestämmande och delaktighet, och att det har en stor betydelse för barnens självförtroende och utveckling. Personalen arbetar utifrån varje individ och lyssnar och försöker tillgodose barnens önskemål och försöker få dem delaktiga i det som sker under korttidsvistelsen. Föräldrarna uppger att de har förtroende för personalen på korttidshemmet och att de har valt att inte vara så involverade i personalens arbete mer än att de vill veta vad barnen har gjort under korttidsvistelsen. Vilket kan kopplas till att korttidsvistelsen även är en insats för dem för att få avlösning och utrymme för avkoppling. Det framkommer att möjligheterna till självbestämmande och delaktighet för barnen under korttidsvistelsen är stora men att det finns hinder i form av tid och ekonomi.

Nyckelord: Självbestämmande, delaktighet och korttidsvistelse.

Lindmark, E & Ekström, M. (2008). **”The children are the ones who come first” A study about possibilities to self-determination and participation for children at the short stay away from home**, Examensarbete i social omsorg, 15 hp, institutionen för Arbetsvetenskap, Luleå tekniska universitet.

ABSTRACT

”The children are the ones who come first” A study about possibilities to self-determination and participation for children at the short stay away from the home

The purpose of the investigation is to look into the possibilities of self-determination and participation for children who have the measure short stay away from the home from the view of parents and staff. We have done a qualitative study at a place where children with disabilities stay away a short time from home. To get the answers to the questions about how the staff works to make it possible for the children to have self-determination and participation. We also wanted to find out how the parents understand their children’s possibility to have self-determination and participation. We have interviewed four from the staff and four parents. The informants are unanimous about the description of the conception of self-determination and participation and that it is important for the self-confidence and development of the children. The staff works on the basis of the individual and listens to and tries to meet the children’s wishes. They also try to make them participate in what happens during the short stay away from home. The parents say that they trust the staff at the short stay away from home and that they have chosen not to be involved in their work. However they want to know what the children have done during the short stay away from home which can depend on that the measure short stay away from the home also is a measure to relieve the pressure on the parents and gives them an opportunity to relax. The study shows that there are great possibilities for the children to have self-determination and participation during the short stay away from home but there are also obstacles in the shape of time and economy.

Keywords: Self-determination, participation and the measure short stay away from home.

Tack!

Ett stort tack till Er som har ställt upp på intervjuer och gjort denna studie möjlig. Vi vill också säga tack till vår handledare Lena Widerlund som har stöttat och väglett oss i arbetet med denna studie.

Elin och Malin

Luleå, oktober 2008

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	7
Syfte och frågeställningar	8
Begrepp	8
BAKGRUND	9
Korttidsvistelse	9
Empowerment	9
Självbestämmande	11
Delaktighet	11
Paternalism	12
Vuxenansvar	14
METOD	14
Genomförande och tillvägagångsätt	15
Urval	15
Metoddiskussion	16
Analysarbete	16
Etiska aspekter	16
ANALYS	17
Självbestämmande och delaktighet	17
Betydelsen av självbestämmande/delaktighet	19
Möjligheter till delaktighet och självbestämmande	20
Kommunikation mellan barn och personal på korttidshemmet	20
Utveckling	23
Flexibilitet	26

Struktur och rutiner	28
Kommunikation föräldrar och personal	29
Hinder	32
Tid	33
Ekonomi	34
AVSLUTANDE DISKUSSION	37
REFERENSER	39
Bilaga 1	42
Bilaga 2	44

INLEDNING

Korttidsvistelsen är en viktig insats för barn med funktionsnedsättningar och ger tillfälle till miljöombyte, rekreation samt möjlighet till personlig utveckling (Prop. 1992/93:159) och är en insats enligt lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) (SFS 1993:387). Den ska liksom andra insatser i LSS främja jämlikhet i levnadsvillkoren och full delaktighet i samhällslivet för de personer som lagen omfattar. Målet är att få leva som alla andra och verksamheterna ska vara grundade på respekt för den enskildes självbestämmanderätt. Intentionerna i lagen är att varje människa ska få ha kontroll över sitt eget liv och få leva så självständigt som möjligt och att verksamheten skall vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmande och integritet. Full delaktighet och jämlikhet är alltså några av målen för svensk handikappolitik (Prop. 1992/93:159). Detta överensstämmer med begreppet empowerment som enligt Nyqvist Cech (1998) avser att stärka människor och deras möjligheter och förmågor att själva förändra sin livssituation. Självbestämmande, inflytande och delaktighet för personer med funktionsnedsättningar har uppmärksammats de senaste åren inom det sociala arbetet och begreppet empowerment syns ofta i debatten om det sociala arbetets mål och medel. Enligt Ershammar och Wiksten (2003) håller de flesta med om att inflytande är viktigt för människor med funktionsnedsättningar. Men det visar sig ofta att det finns olika syn på hur inflytandet ska förverkligas i det praktiska arbetet. En person beroende av stödinsatser beskriver sin situation så här: "Brukarinflytande handlar om våra liv, men för personalen är det bara en liten del av deras jobb. Det är klart att vi har svårt att förstå varandra." (ibid, s.20).

Självbestämmande och delaktighet är ett prioriterat arbetsområde inom handikappolitiken som även ska gälla barn med funktionsnedsättningar. LSS-kommittén (2008) har kommit med förslag om en ny LSS lag som bland annat fokuserar på att ge barn och ungdomar med funktionsnedsättning förutsättningar för självständighet och självbestämmande. En del i arbetet bör enligt kommittén vara att stärka barn och ungas inflytande vid insatser enligt LSS. Kommittén påvisar att det finns skillnader mellan socialtjänstlagen (SoL) och LSS vad gäller denna fråga. I SoL (SFS 2001:453) har det införts bestämmelser för att stärka barnets ställning, vilket inte finns i LSS. Enligt LSS-kommittén bör därför regler som stärker barnets ställning införas i LSS (SOU 2008:77).

Syftet med studien var att beskriva möjligheterna till självbestämmande och delaktighet för barn som har insatsen korttidsvistelse, enligt LSS 9 § p 6, utifrån personalens och föräldrarnas perspektiv. De frågor som studien fokuserade på var:

Hur arbetar personalen för att göra det möjligt för barnen att ha självbestämmande och vara delaktiga?

Vilken uppfattning har föräldrarna om deras barns möjligheter till självbestämmande och delaktighet under korttidsvistelsen?

Begrepp

Med **brukare** avses i den här uppsatsen barn och ungdomar med funktionsnedsättningar som har insatsen korttidsvistelse enligt LSS 9 § p 6. Vidare används Socialstyrelsens (2008) definition av **funktionsnedsättningar och funktionshinder**. En person med funktionsnedsättning har en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga, vilken kan uppstå till följd av sjukdom eller annat tillstånd eller till följd av en medfödd eller förvärvad skada. Sådana sjukdomar, tillstånd eller skador kan vara av bestående eller av övergående natur.

Funktionshinder innebär en begränsning som en funktionsnedsättning kan innebära för en person i relation till omgivningen. Exempel på begränsningar är svårigheter att klara sig själv i det dagliga livet och bristande delaktighet i arbetslivet, i sociala relationer, i fritids- och kulturaktiviteter, i utbildning och i demokratiska processer. Det handlar framförallt om bristande tillgänglighet i omgivningen.

I denna studie används begreppen korttidsvistelse och korttidshem. Med korttidshem menas platsen där barnen bor under korttidsvistelsen. Personalen och föräldrarna använder sig av uttrycket ”korttids” när de talar om korttidsvistelse och korttidshem.

Med barn i denna studie menas barn upp till 16 år. Med personal menas de anställda som intervjuats och med föräldrar menas de föräldrar som intervjuats.

BAKGRUND

I detta kapitel beskrivs innebörden av korttidsvistelse, empowerment, paternalism och vad föräldrarnas ansvar innebär.

Korttidsvistelse

Korttidsvistelse innebär att en person med funktionsnedsättning under en kortare eller längre tid tillfälligt vistas på ett korttidshem, hos en familj eller deltar i en lägerverksamhet. För personer med funktionsnedsättningar kan korttidsvistelsen tillgodose både ett behov av miljöombyte och rekreation samt ge möjligheter till personlig utveckling. Anhöriga kan genom insatsen ges avlösning och utrymme för avkoppling. Insatsen bör också kunna ses som ett led i att bryta ett beroendeförhållande mellan barn och föräldrar. Den enskildes eller en enskild familjs önskemål och behov bör så långt det är möjligt vara avgörande vid val av utformningen av korttidsvistelsen, men också vissa lokala förhållanden bör kunna styra utformningen. Korttidsvistelse i en stödfamilj kan till exempel vara en möjlighet att lösa behovet av avlösning i glesbygd (Prop. 1992/93:159). Personer som kan ansöka om insatsen korttidsvistelse enligt 9 § p 6. LSS (SFS 1993:387) tillhör någon av de tre grupperna i personkretsen i 1 §.

I LSS (SFS 1993:387) 5, 6 och 7 § § anges att verksamheten ska främja jämlika levnadsvillkor, full delaktighet med mål att personer med funktionsnedsättningar får möjlighet att leva som alla andra. Verksamheten ska vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet och den enskilde ska ges inflytande och medbestämmande över insatsen i största möjliga utsträckning. Insatsen ska även anpassas efter den enskildes individuella behov och stärka förmågan att leva självständigt.

Empowerment

Intentionerna i LSS är att varje människa ska få ha kontroll över sitt eget liv och få leva så självständigt som möjligt vilket överensstämmer med begreppet empowerment. Empowerment ger associationer till begreppen självbestämmande och delaktighet men även till självtillit, socialt stöd, stolthet, makt, egenkontroll, kompetens, medborgarskap och liknade. Nyqvist Cech (1998) skriver att empowerment avser att stärka människor med

funktionsnedsättning och deras möjligheter och förmågor att själva förändra sin livssituation. Syftet med empowerment är att hjälpa individer att få makt över beslut och handlingar som rör deras eget liv. Makten uppnås genom att minska sociala eller personliga hinder och genom att stärka självförtroendet. Om den egna förmågan stärks flyttas makten över från omgivningen till individerna (Payne, 2002). Begreppet har enligt Starrin (2000) blivit ett populärt begrepp bland dem som arbetar med utvecklings- och förändringsfrågor. Begreppet växte fram i USA under 1960-talet genom den sociala aktivistideologin och proteströrelserna samt genom idéerna om självhjälp som lanserades under 1970-talet. I den vetenskapliga litteraturen började begreppet användas i diskussioner om lokal utveckling, lokalt självstyre, aktivism och social mobilisering i slutet på 1970-talet.

Termen "empowerment" förekommer sällan i engelsk-svenska ordböcker och enligt Starrin (2000) finns det inte någon bra översättning. Termen "power" betyder både makt och kraft. "Empower" har två betydelser relaterade till varandra, den första är att ge makt eller auktoritet till och den andra att ge möjlighet eller tillåtelse. Dessa definitioner är inte helt tillfredställande, men rötterna till termen går även att finna i det latinska ordet *potere* som betyder "to be able to", det vill säga att vara förmögen att, vilket fångar in den aktiva komponent som empowerment refererar till.

Enligt Nyqvist Cech (1998) handlar empowerment för personer med funktionsnedsättningar om att personalen inom de olika verksamheterna arbetar tillsammans med den som behöver hjälp och stöd i sin livssituation. Personalen behöver därför ha ett socialpedagogiskt förhållningssätt där de utgår från den enskildes förmågor, möjligheter och kunskaper. Payne (2002) menar att empowerment syftar till att för alltid lämna över tillräckligt med makt till människor i utsatta situationer så att de ska kunna få kontroll över sitt liv. Känslan av att ha kontroll över det egna livet, att vara herre över sig själv och sin situation och även samarbete och deltagande nämns i många definitioner av begreppet som viktiga beståndsdelar.

Starrin (2000) avgränsar empowerment till att omfatta aktiviteter som är inriktade mot att öka människors kontroll över sina liv. Vilket kan innefatta en utveckling mot ett speciellt

sätt att tänka om sig själv men även att människor uppmärksammar att strukturerna i samhället faktiskt kan modifieras eller förändras. Empowerment refererar därmed både till den subjektiva erfarenheten och den objektiva verkligheten, till människans yttre och inre förhållanden, till insikt och utsikt, både till känsla och till kunskap.

Självbestämmande

Begreppet självbestämmande kan definieras på flera sätt. Självbestämmande definieras i Nationalencyklopedin (2008) med rätten att bestämma över sig själv. Ekensteen (2006) menar att vårt individuella självbestämmande handlar om att råda över den person vi är och vad vi gör, vårt liv. Han beskriver vidare att det finns olika dimensioner av självbestämmande för personer med funktionsnedsättningar. Det ena gäller det stöd som personer med funktionsnedsättningar möter i kontakt med myndigheter och servicegivare vilket har en stor betydelse för den enskildes självbestämmande. Det andra är samhällets allmänna utformning och funktionssätt, där dålig tillgänglighet i den fysiska miljön kan vara ett hinder för självbestämmandet. Enligt Barron (2000) är inflytande ett led i att personer med funktionsnedsättningar ska ges möjligheter att själva bestämma över de stöd och insatser som de använder. Ershammar (2006) menar att självbestämmande för personer med funktionsnedsättningar handlar om ett ökat inflytande över att leva sitt liv som man vill. Han skriver om brukarinflytande som en medborgerlig rättighet. De stöd som ges ska planeras i samråd med brukare och deras organisationer då personer med funktionsnedsättning har mer grundläggande kunskap om sina behov än de som beslutar över stödet. Eget ansvar och inflytande ger ökat självförtroende och stärker individen.

Delaktighet

Delaktighet har flera definitioner. I Nationalencyklopedin (2008) definieras delaktighet som en aktiv medverkan och medansvar, ofta med tonvikt på känslan av att vara till nytta och ha inflytande. I FN:s standardregler (1995) kopplas begreppet delaktighet ihop med tillgänglighet. Enligt reglerna innefattar delaktighet en process som leder till att både olika samhällsområden och omgivningen blir tillgängliga för alla, särskilt människor med funktionsnedsättningar. Det gäller service, information och dokumentation. Världshälsoorganisationen (WHO) definierar begreppet delaktighet ("participation") i

klassifikationssystemet International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) som en individs engagemang i en livssituation. Delaktighet representerar det sociala perspektivet av funktionstillstånd (WHO, 2001). Handikapputredningen (SOU 1991: 46) definierar delaktighet som ett aktivt deltagande i samhällslivet. Den ser även delaktighet som ett begrepp för att människor med omfattande funktionsnedsättningar ska ha samma rättigheter och skyldigheter som alla andra människor. Gough (2004) skriver att delaktighet betyder att få vara med om någonting och ha att göra med någon. Det betyder även att ta aktiv del av någonting och ha ansvar för någonting. Det räcker att ha ett finger med i spelet för att vara delaktig och delaktighet har att göra med närvaro och kommunikation.

Molin (2004) skriver bland annat att det finns olika former av delaktighet. Det finns upplevd/reflekterad delaktighet som är subjektiv och formell/faktisk delaktighet som är objektiv till sin karaktär. I hans avhandling framgår det att delaktighet upplevs olika från person till person. Förutsättningar för delaktighet kan vara externa och interna. En analys av delaktighet bör därför beakta om personen vill, kan eller erbjuds tillfälle att vara delaktig. Enligt författaren finns en distinktion mellan full delaktighet och partiell delaktighet. Med full delaktighet avses en process där varje enskild medlem i en beslutsprocess har lika stor makt att bestämma utfallet av besluten. Med partiell delaktighet åsyftas den process i vilken två eller flera parter influerar varandra i beslutsfattandet, men där den slutgiltiga makten att bestämma vilar hos endast en part.

Paternalism

Ett hinder för empowerment är paternalism. I socialt arbete handlar paternalism om att individers valmöjligheter eller handlingar begränsas. Enligt Jacobsson (2000) kan målförskjutning lätt uppstå i verksamheterna som erbjuder människor med funktionsnedsättningar insatser med olika rättigheter genom att de officiella målen ersätts av mer sekundära mål. Ekonomiska besparingskrav finns på såväl hög politisk som lokal nivå och det finns behov av att strukturera och organisera verksamheterna. Därför är det lätt att regelsystem, rutiner och sedvänjor uppstår inom kommunernas verksamheter som gör det svårt att acceptera det starka självbestämmande som lagen föreskriver. Det gör det också svårt för brukarna att själva styra verksamheten.

Widerlund (2007) menar att det är lätt att nya institutioner skapas genom arbetsmarknadens regler, avtal, schemaläggning och rutiner som ofta begränsar brukarnas möjligheter till frihet och spontanitet.

LSS verksamheter ska vara grundade på respekt för den enskildes självbestämmande rätt och integritet. Paternalism beskrivs som att staten eller en individ lägger sig i en persons liv mot dennes vilja, med motivet att skydda personen eller att han/hon ska få det bättre (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2008). En paternalistisk handling definieras som en handling som är riktad mot en person och som genomförs i syfte att gagna honom/henne men utan hans/hennes informerade samtycke (Karlsson, 2007).

Starrin (2000) menar att samhället och dess institutioner kan förhålla sig till människor som befinner sig i ett socialt underläge på två olika sätt, det ena är det empowerment-inriktade sättet och det andra är det paternalistiska sättet. *”En verksamhet är paternalistisk om genomförandet motiveras med hänvisning till individens bästa utan dennes uttryckliga medgivande”* (Starrin & Jönsson, 2004, s. 208).

Det antas därmed att alla inte vet sitt bästa utan låter andra bestämma vad som är bäst för dem. Starrin (2000) menar att det paternalistiska sättet bygger på över- och underordning och på en uppfattning om överlägsenhet, vilket fortfarande har en stark ställning inom arbetslivet, politiken, myndighetsutövning, skolan, såväl inom offentlig som privat sektor. Handlingarna som utförs präglas i stor utsträckning av ett ordningsskapande intresse, att utfärda direktiv och att utöva kontroll är därför ett utmärkande drag. Vanliga människor i allmänhet och utsatta människor i synnerhet anses inte vara kompetenta nog att själva bestämma över vad som är bäst för dem. Den bedömningen lämnas åt ”experter” eller myndigheter att bestämma. Paternalismen ger ett sken av att förtryckaren är välvillig och beskyddande, vilket är skenbart och det är en falsk kärlek till klienterna eller medborgarna eftersom den så kallade ”ledaren” bara bryr sig om dem när det tjänar det egna intresset.

Vuxenansvar

Föräldrarna har det övergripande ansvaret över sina barn och när barnen befinner sig på korttidshemmet har personalen ansvar för dem. Barnen har inte rätt att helt bestämma själva eftersom de inte är myndiga. Enligt föräldrabalken kapitel 6 § 11 (SFS 1949:381) har vårdnadshavaren rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vilket innebär att barnet ska följa det vårdnadshavaren beslutar om. Vårdnadshavaren ska i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål men får inte avsäga sig sitt ansvar genom att låta barnet självt bestämma i en omfattning som det inte är moget för. I Sverige inträder ett formellt självstyre vid 18 års ålder men Evelius (2006) framhåller att processen mot att bli en självständig individ normalt påbörjas tidigare. Hon menar att vi redan som barn ges rätten att bestämma vad vi ska äta, hur vi ska klä oss och vilka vi vill umgås med inom vissa ramar och ju äldre vi blir desto större blir friheten och ansvaret.

Barn som är minderåriga är beroende av vuxna dels när det gäller möjligheten att utveckla självständighet och dels när det gäller skydd mot faror och ökande risker i samhället. Det ingår i samhällets uppgifter att underlätta föräldrars möjlighet/förmåga att tillgodose både barnens frigörelse och (be)skydd (Andersson, 2000). Personal som arbetar inom socialförvaltningen, till exempel på ett korttidshem, har ett ansvar för den som får den insatsen. Socialtjänstens ansvar definieras i vaga termer men ingen får inskränka någon annans frihet (jfr Evelius, 2006).

METOD

Syftet med studien var att beskriva möjligheterna till delaktighet och självbestämmande för barn som har insatsen korttidsvistelse. För att ta reda på personalens och anhörigas uppfattningar av ämnet gjordes en kvalitativ studie med intervjuer. Kvale (1997) skriver att den kvalitativa forskningsintervjun leder till förståelse av/för ämnen från livsvärlden ur den intervjuades eget perspektiv, genom intervjun kan de förmedla sin situation till andra ur ett eget perspektiv. Den kvalitativa forskningsintervjun är ämnesorienterad och försöker beskriva och förstå meningen hos centrala teman i den intervjuades livsvärld. Eliason (1995) skriver att kvalitativa metoder ger oss möjlighet att nå kunskap om andra

dimensioner och sammanhang som rör människors liv och den värld vi lever i än vad kvantitativa metoder kan.

Genomförande/Tillvägagångssätt

Kontakt togs med en enhetschef för korttidshem för att informera om studien och få hjälp med att hitta intervjupersoner. Ett korttidshem valdes ut av enhetschefen och vid ett personalmöte informerades personalen om studien och ett informationsbrev delades ut (Bil.1). På grund av sekretess lämnades 30 frankerade brev med information och svarskuvert till personalen att adressera och skicka ut till föräldrarna. För att få tillräckligt med underlag för studien gjordes sammanlagt åtta intervjuer, fyra med personal från korttidshemmet och fyra med föräldrar till barn som vistas på korttidshemmet.

Genom intervjuerna fick vi information om möjligheten till delaktighet och självbestämmande för barnen som har insatsen korttidsvistelse, vilket utgjorde materialet för analysen. Intervjuerna var halvstrukturerade med teman delaktighet och självbestämmande. Intervjupersonerna gavs tid och möjlighet att utveckla sina svar och intervjuerna spelades in på band. Banden förvarades så att ingen obehörig kunde ta del av dem och de raderades efter det att uppsatsen slutförts. Samtliga intervjupersoner har avidentifierats. De namn som framkommer i studien är fingerade. Citaten har även ändrats för att göra dem mer lättlästa men innebörden har inte ändrats.

Urval

De fyra första av personalen och anhöriga som visade intresse valdes ut till intervju. Efter personalmötet då information gavs om studien anmälde sig fyra från personalen frivilligt att delta i studien. Personalen fick ett informationsbrev att skicka till föräldrarna. Föräldrarnas intresse att delta i studien var inte så stort. Därför gjorde personalen ett nytt utskick om förfrågan om medverkan i intervju. Det nya utskicket resulterade i några positiva svar. För att få kontakt med ytterligare föräldrar togs kontakt med Föreningen för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning (FUB). Vilket resulterade i att ett föräldrapar som tidigare tackat nej till intervju var positiva till att medverka. Genom en förälder fick vi kontakt med en annan förälder som också ställde upp för intervju.

Metoddiskussion

För att få svar på syftet med studien har intervjuer genomförts med personal på ett korttidshem och föräldrar till barn som använder denna insats. Det hade varit önskvärt att intervjua barnen men vi upplevde att det inte var etiskt riktigt. Istället intervjuades föräldrarna och personalen.

Vad det kan bero på att det var svårt att få kontakt med föräldrar som var positiva till att bli intervjuade är det svårt att uttala sig om men det kan bero på att föräldrarna inte prioriterat studien. En av föräldrarna uttryckte att de hade många andra åtaganden som de var ansvariga för och inte hade tid, eller ork att delta.

Analysarbetet

Intervjumaterialet har analyserats och vi har belyst likheter och skillnader mellan personalens och föräldrarnas beskrivningar. Intervjuerna lästes igenom systematiskt och förutsättningslöst och noteringar om teman gjordes i marginalen. De teman som framkom i intervjuerna lyftes fram ur materialet och sattes i ett dokument, därigenom fick vi en bättre översikt och hittade relationerna mellan dem. Utifrån dessa utkristalliserades slutligen grundteman vilka kopplades till syftet, bakgrunden och teoriavsnitten.

Etiska aspekter

Vi är medvetna om att forskningsintervjun inte är ett samtal mellan likställda parter. Personal och föräldrar kan uppleva intervjusituationen besvärlig, då de är beroende av arbetet/insatsen. Kvale (1997) skriver att forskaren är den som definierar och kontrollerar situationen, väljer ämnet och följer upp den intervjuades svar på frågorna.

Det går inte att vara helt förutsättningslös i undersökningen, men vi försökte ha ett öppet förhållande till den studerade verkligheten och en medvetenhet om vår förförståelse. Eliasson (1995) anser att forskare behöver vara medveten om att det inte går att undvika att grundläggande värden och synsätt färgar av sig och kommer till uttryck i forskningspraktiken, perspektivval och frågeställningar. Utgångspunkten har varit att de

som medverkat inte ska utsättas för skada genom studien. För att göra citaten mer lättlästa har ändringar gjorts utan att själva innehållet ändrats. För att inte omedvetet tillskriva intervjupersonerna åsikter som de egentligen inte gett uttryck för i analysen har vi haft en ödmjuk inställning till att vissa uttalanden kan vara ett resultat av en felaktigt ställd fråga. Intervjumaterialet har behandlats med stor respekt för intervjupersonernas integritet genom att inte använda citat som är ryckta ur sitt sammanhang.

Eftersom studien utförts på ett korttidshem för barn har vi valt att inte vända oss direkt till barnen utan till föräldrarna. Barnen är inte myndiga att bestämma helt själva utan har ett begränsat självbestämmande. Hade intervjuerna gjorts med barnen hade resultatet av analysen kunnat se ut på ett annat sätt.

Vi har ej tagit del av föräldrarnas namn och adressuppgifter på grund av sekretess utan överlämnade utskicket av informationsbrevet till personalen på korttidshemmet.

ANALYS

Analysen av materialet är en tolkning av det som framkommit vid intervjuerna. I analysen beskrivs barnens möjligheter till självbestämmande och delaktighet under korttidsvistelsen utifrån föräldrarnas och personalens perspektiv.

Självbestämmande och delaktighet

Både föräldrar och personal svarade samstämmigt på vad de menar med begreppen delaktighet och självbestämmande. Intervjupersonerna fick börja med att beskriva hur de definierar självbestämmande och en av dem säger:

Självbestämmande är ju att kunna råda över eget tyckande och tänkande.
Och där har ju alla rätt att tycka och tänka utifrån den individ dom är.

Intervjupersonerna beskriver självbestämmandet som att få tycka och tänka som man vill med utgångspunkt från individen och dennes integritet (jfr Ekensteen, 2006). Vilket även framkommer av följande citat:

Att kunna vara med, delaktig så pass mycket, alltså bestämma det lilla som barnet kan bestämma själv, att barnet får bestämma det själv. Att man lyssnar av det.

Självbestämmande går ju framförallt ut på att man inte får köra över ett barn utan man måste samarbeta med barnet...med hjälp och stöd få tycka själv... tycka och önska och försöka hitta en väg.

Det framkommer av intervjuerna att begreppet även hör ihop med relationen till andra genom att till exempel ge möjlighet och finna vägar till att samarbeta med barnet för att uppnå självbestämmande. Detta för att vuxna inte ska bestämma över huvudet på barnet i frågor som rör barnet. Barnen ska ges inflytande och kunna vara med och bestämma vilket kan jämföras med Barron (2000) och Ershammar (2006). Självbestämmande beskrivs utifrån individens förmåga och som en del barn kan behöva hjälp med att uttrycka.

Begreppet delaktighet beskrivs som en relation till andra, men även att ta del av det som händer i närmiljön och i samhället i stort. Vilket några av intervjupersonerna beskriver på följande sätt:

Det första man, det jag tänker på när jag hör delaktighet är väl mer att man får vara med och bestämma. Alltså få vara med runt om kring, vad som händer och sker.

Delaktighet är att kunna förmedla och påverka vad de vill göra själva...klara sin egen situation. Att varje individ får chansen att vara med och bestämma.

Intervjupersonerna menar att delaktighet är att varje individ ska få möjligheten att vara med och påverka och att ta beslut (jfr Gough, 2004). Men de hade svårt att skilja på begreppen självbestämmande och delaktighet då de båda är nära relaterade till varandra. En säger:

Självbestämmande och delaktighet är ju egentligen samma sak, eller de går in i varandra. Det hänger ihop att få vara med och bestämma och ta beslut som rör en själv.

Av intervjuerna framkommer att både föräldrar och personal har liknande uppfattningar om innebörden i begreppen självbestämmande och delaktighet. De har svårt att särskilja begreppen men beskriver självbestämmande som individens rätt att tycka, tänka och bestämma vad de vill. Intervjupersonerna uppger att en del i självbestämmandet är att

samarbeta med barnen, att lyssna på barnen och inte bestämma över huvudet på dem. Detta går ihop med hur de beskriver begreppet delaktighet. Enligt intervjupersonerna handlar delaktighet om att barnen får vara med och bestämma och ta del av det som sker omkring dem, att kunna förmedla och påverka vad de vill göra. Båda begreppen ingår i begreppet empowerment som syftar till att individer ska få makt över beslut och handlingar som rör deras eget liv (jfr Payne, 2002).

Betydelsen av självbestämmande/delaktighet

Både personalen och föräldrarna uppger att det är viktigt för barnen att ha självbestämmande och vara delaktiga under vistelsen på korttidshemmet. En av intervjupersonerna säger:

Det är ju jätteviktigt att Kalle är delaktig i det som dom gör för det är ju utifrån respekt för Kalle och hans situation, så jag tycker att det är jätteviktigt med medbestämmande och delaktighet.

Intervjupersonerna anser även att självbestämmande och delaktighet är viktigt för att stärka barnens självförtroende och utveckling och en av dem säger:

Det har ju jätte stor betydelse för deras självkänsla, för att dom ska få känna att dom...ingen får ju bra självförtroende om man aldrig får säga vad man tycker och tänker. Att man ska ju...det är ju för deras självkänsla för att dom också ska gå framåt. Det är ju jätteviktigt att de får vara delaktiga. Så att det inte blir att bestämma över huvudet på dom, för det är ju inte...det tycker man ju själv inte om... att andra bestämmer åt dej, allting.

Intervjupersonernas beskrivningar kan jämföras med Stenhammar (2006) som skriver att delaktighet innebär att delta i beslut om samhället i stort och om beslut och i planering som direkt rör vardagen. Författaren anser att det är viktigt för barns och ungas identitet att vara delaktig i det sammanhang man befinner sig i. Liksom Stenhammar (2006) och Ershammar (2006) kopplar intervjupersonerna ihop begreppet delaktighet med självkänsla och identitet. En intervjuperson talar om självbestämmande som en frigörelseprocess:

Att få bestämma själv...alltså frigörelseprocessen kan man säga. Alla barn växer ju upp och blir en självständig individ, men vissa måste ha hjälp med det. Att bli självständig helt enkelt och få vara med och bestämma.

Intervjupersonernas uppfattningar kan jämföras med det Widerlund (2007) skriver med referens till Aberty att självbestämmande är en instinktiv kraft som finns hos varje individ och som leder till att bli en självständig individ med egna tankar, känslor och beteenden. Wehmeyer (1999) skriver att självbestämmande är en mänsklig rättighet och en viktig grund i ett demokratiskt samhälle. Författaren menar vidare att självbestämmande är en del i den personliga utvecklingen, en förutsättning för att utveckla den egna identiteten och grunden till en god livskvalitet.

Intervjupersonernas samstämmiga uppfattning om betydelsen av att ha självbestämmande och vara delaktig kan kopplas till det Starrin (2006) skriver om makt. Han menar att makt är ett behov av inre kontroll över det egna livet, att känna att man har inflytande, att känna att det man säger och gör har betydelse, att känna att man blir hörd, att känna att man blir accepterad. Det är viktigt att barn får makt att besluta. Självkänslan stärks genom att få makt att ta beslut och att själv bestämma.

Möjligheter till självbestämmande och delaktighet

I intervjuerna med personalen framkommer det att de ger barnen möjligheter att själva bestämma och delta i både vardags- och fritidsaktiviteter under vistelsen på korttidshemmet. Personalen arbetar utifrån varje barns förmåga och intresse och försöker att individanpassa sättet att kommunicera och valet av aktiviteter under korttidsvistelsen.

Kommunikationen mellan barn och personal på korttidshemmet

Personalen berättar hur viktigt det är med inskolningen och den första kontakten för att lära känna barnen, vad de tycker om, inte tycker om och deras sätt att uttrycka sig. Genom kontakt med nätverket runt om kring barnet får personalen information, men successivt lär personalen känna barnen och deras sätt att uttrycka sig. En av intervjupersonerna säger:

Det gäller ju att individanpassa allt, att veta så mycket som möjligt om varje enskilt barn som kommer, så man kan möta dem där de finns...vi måste utgå från den information vi får av nätverket runt om kring dem, men eftersom lär man sig ju mer och mer och då får man ju hitta hur just det barnet

uttrycker sig och vill. Vissa barn har ju inte ett eget språk så då är det viktigt att få bra information när barnet börjar.

Intervjupersonerna framhåller att möta barnet i dess specifika situation är viktigt för att kunna individanpassa vistelsen och lämna utrymme för delaktighet och självbestämmande (jfr Nyqvist Cech, 1998). De uppger att de arbetar på olika sätt för att barnen ska ges möjlighet att uttrycka sitt självbestämmande och vara delaktiga, exempelvis genom att använda bilder, ge alternativ/förslag, ge barnen tid att besluta och genomföra. Vilket framkommer av följande utsaga:

Många kan ju inte själv uttrycka vad man vill och önskar och då är det ju en självklarhet att man måste försöka kommunicera så att barnet förstår och då får man ju använda olika knep. Man får använda språket, tecken, bilder och försöka få barnet... locka barnet att kunna visa vad dom vill.

Kommunikationen är viktig för att barn och personal ska förstå varandra. Furehed (1997) skriver att personer med stora funktionsnedsättningar som har svårt att uttrycka sig verbalt ofta använder andra uttryckssätt för att kommunicera till exempel genom ansiktsuttryck och ljudframställningar av olika slag. Det är nödvändigt för personalen att ta sig tid att lyssna, leva sig in i och se i vilket sammanhang uttrycken förekommer samt att de använder sin empatiska förmåga för att kunna tolka och förstå innebörden. Personalen bör enligt författaren se uttrycken i relation till andra uttryck eller beteenden som förekommer samtidigt för att förstå brukarnas kommunikation. När barnen kommer till korttidshemmet frågar de personalen om vad som ska hända under vistelsen. Personalen frågar då barnen vad de vill göra och använder ibland olika hjälpmedel för att kommunicera. I de fall där barnet har svårt att uttrycka sin vilja ger personalen förslag till aktiviteter som barnet får välja mellan. Barnen och personalen gör tillsammans en schemaplanering över hur dagen ska se ut och använder sig av till exempel bildstöd som hjälpmedel. En av intervjupersonerna berättar:

Många kan kanske inte säga vad dom vill och då måste man komma med ett förslag eller två. Är det bildstöd de behöver så gör man en schemaplanering, att ungefär så här kommer vår dag se ut... det är nästan aldrig att jag gör det själv utan tillsammans med ett barn. Men det betyder ju inte att de inte har ett fritt liv för där i mellan så kan man ju mellan olika aktiviteter ge dom fri lek och så vidare.

Barnen får enligt personalen vara med och strukturera dagen och det finns utrymme för självbestämmande. Personalen engagerar sig i barnets beslutsprocess, de ger barnet stöd och uppmärksammar barnets vilja. Vilket kan jämföras med Payne (2002) som menar att empowerment kan stärkas genom att personal som utför arbetet tillhandahåller information, engagerar sig i beslutsprocesser av olika slag och uppmärksammar den enskildes behov i arbetet. På korttidshemmet finns även barn som inte behöver lika mycket struktur över vardagen och personalen uppger att de inte försöker styra mer än nödvändigt. En av intervjupersonerna säger:

Dom är ju här på sin fritid...jag tycker inte att man ska stapla upp det som dom har schemalagt hela dagen i skolan och klarar de sig utan schema på sin fritid tycker ju jag att dom ska få bestämma själv i stort vad de vill göra.

Personalen anpassar arbetssättet efter varje barn och uppmuntrar dem till att vara delaktiga. Barnen på korttidshemmet har olika funktionsnedläggningar och olika förmågor att kunna uttrycka sig. En del är mer verbala och tar för sig mer, medan andra inte lika tydligt kan visa sin vilja, vilket framgår av följande utsaga:

Då har vi ju barn med olika, väldigt olika behov. För en del barn handlar det mycket om sinneshörvaro, alltså man är närvarande med barnet...det kan vara taktill och så vidare.

För barnen med stora funktionsnedläggningar handlar kommunikationen mer om att vara delaktig och närvarande med barnet. Det är svårt för de barnen att bestämma själva eftersom de inte uttryckligen kan säga vad de vill. En av föräldrarna säger:

Pelle kan ju som inte önska att fara någonstans, eller att han vill göra något. Det är lite svårt med självbestämmande och medbestämmande. Men Pelle visar tydligt när han inte vill. Han kan inte säga ja eller nej eller så, men han kan visa det.

Föräldern uppger att de är viktigt att uppmärksamma barnens viljeyttringar även om de har stora funktionsnedläggningar, att de får vara delaktiga och inte glöms bort bara för att de inte kan uttrycka vad de vill. Det är inte alltid enkelt att tolka och förstå ett barn med stora funktionsnedläggningar. Ett viktigt inslag i personalens arbetsuppgifter är att de försöker se

barnets signaler, avläsa hur barnet känner sig. Furenhed (1997) skriver att kommunikation är ett samspel där den ena personens uttryck tolkas av en annan som påverkas av egna tankar, känslor och handlingar. Han menar att det är lättare att se känslor som är allmänmänskliga och till stor del medfödda som till exempel glädje, ilska och ledsamhet, men att det kan vara svårare att tolka och förstå känslomässiga mellanlågen och smärtupplevelser. En av föräldrarna uttrycker sig så här:

Han gör ju inte så mycket väsen av sig och då kanske det är lätt att man glömmar bort honom, att man inte stimulerar, men det är jätteviktigt att han får vara delaktig i allt dom gör där.

Ovanstående citat visar att även barn med stora funktionsnedsättningar som inte har förmågan att tydligt uttrycka sin vilja har behov av stimulans, uppmärksamhet och av att vara delaktiga i det som sker under korttidsvistelsen. Föräldrarna uppger att det är viktigt att uppmärksamma barnens viljeyttringar och låta dem vara delaktiga. Både personal och föräldrar är överens om att kommunikationen med barnen är viktig för att barnen ska få större möjligheter till självbestämmande och delaktighet. Den intervjuade personalen berättar att de individanpassar arbetssättet och kommunicerar så att barnen ska förstå. Förutom att läsa av barnets signaler försöker de även locka barnen att visa vad de vill. Det kan jämföras med Payne (2002) som menar att arbetet i verksamheterna ska utföras på ett sätt som främjar ömsesidighet, direktitet och lyhördhet för den enskildes behov för att uppnå ökad empowerment.

Utveckling

Personalen arbetar för att göra det möjligt att stärka barnens självkänsla genom att hjälpa och stödja barnen i sin utveckling för att de ska bli mer självständiga. Personalen betonar att de måste samarbeta med barnen för att inte ta ifrån dem möjligheten att klara av saker på egen hand. Barnen får vara med på sina egna villkor i det vardagliga som till exempel städa, laga mat, diska och så vidare. Både personal och föräldrar anser att det är viktigt för barnens utveckling, vilket framkommer av följande citat:

Bara för att de har en funktionsnedsättning ska de ju inte vara så att dom inte kan vara med. De ska ju inte vara att – Du kan inte laga mat eller du kan inte vara med att göra det här...man måste ju göra det på deras villkor, man

kanske får förenkla allting så att de ska få vara med i så stor del som möjligt som dom klarar av. Och man kanske höjer ribban lite så att de ska kunna bli delaktiga mer och mer.

Han har ju förändrats. Nu får han ju mer förtroende uppdrag och går ut med soporna och så där och hemma har han börjat cykla... Det ges ju större möjligheter även på skolan också. Han får lite större utrymme...alltså just det här med medbestämmande och allting sånt, han får vara delaktig på ett annat sätt nu när han visar att han klarar av det.

Intervjupersonerna är överens om att barnen ska få vara delaktiga utifrån deras villkor, utifrån vad de klarar av. Att barnen får möjlighet att växa och känna att de klarar av att göra saker. Allt eftersom barnen klarar av att utföra momenten ges de andra utmaningar för att utvecklas och bli mer självständiga och delaktiga. Sjöberg (1996) skriver att barn behöver möta krav och förväntningar som stämmer överens med deras förmåga. Författaren menar att man inte ska underskatta barns förmågor av rädsla för att de ska bli besvikna eller misslyckas utan istället uppmuntra barnet till att överbygga hinder för att öppna till förändringar och förbättringar. Detta kan jämföras med Widerlund (2007) som skriver om att det är en viktig avvägning för personalen att inte ställa för höga eller för låga krav eftersom det kan uppfattas som en kränkning om det inte är väl anpassade till brukarnas förmågor. En av personalen säger:

Vi försöker ju också att de ska lära sig det här med att duka och vara med i matlagning och sånt där...De ska ju utvecklas och bli mer självständiga...på ett sätt som dom klarar – Jag klarar att sätta min tallrik i diskmaskinen! Jag klarar...Det är ju klart, dom växer ju av det. Dom klarar uppgifter men det kanske går lite långsammare för dem att lära sig jämfört med normalbegåvade barn, men det är som så mycket större när de väl klarar av det...det blir som –Yes! Vad glad jag blir när de klarar det här!

Barnen är med och hjälper till i de vardagliga rutinerna tillsammans med personalen. Målet är att de på sikt ska kunna klara av momenten själva. Barnen ska så långt det är möjligt till exempel handla sina egna saker, städa sina rum och plocka fram sina kläder utifrån vad de klarar av. En personal berättar:

När man är på affär tillexempel, låt dem, det tar ju lite tid att betala men det får göra det. Dom ska få handla sina egna grejer så långt det går och dom

ska få hjälpa till att städa sina rum, plocka fram sina egna kläder och så vidare...för att på sikt kunna göra det alldeles själv.

Personalen ger barnen möjlighet till att utvecklas och bli mer självständiga genom att ta hänsyn till barnens självbestämmande och låter dem vara delaktiga. Enligt Jönsson och Starrin (2000) bör den som arbetar inom omsorgsverksamheter uppmärksamma det behov av inflytande och självbestämmande som finns hos de individer han eller hon möter. Personalen uppger att de ibland behöver påminna sig om att låta barnen göra saker själva även om det tar längre tid än om de hjälper dem. En personal säger:

Att klara sin egen hygien är för många jätteviktigt. Att de verkligen får chansen att klara det själv och att man har tid att vänta med tandborstning och allt det där...fast det tar fem minuter för dem och bara en och en halv om jag gör det.

För att barnen ska kunna utvecklas och bli mer självständiga uppger personalen att de inte bör ta över och hjälpa barnen med mer än vad som behövs. En av personalen uttrycker sig såhär:

Det gäller att komma på sig själv när man känner att man vill hjälpa till och komma ihåg utvecklingen hos de barn som man hjälpte för ett år sedan som nu är jätte duktiga på att klara saker själv nu.

Personalen reflekterar över vikten att låta barnen utföra moment själva, att de låter barnen vara delaktiga för att inte ta ifrån dem uppgifter som de kan göra själva. En annan aspekt som de pekar på med självbestämmande och delaktighet för barn med funktionsnedsättningar är att en del barn lätt kan fastna i en aktivitet under en period. Barnen kan då behöva handledning från personalen med att upptäcka annat och för att utvecklas, vilket framkommer av följande citat:

När barnen kommer till korttids är de ofta vana att leka med något speciellt eller göra något speciellt och då går de ju oftast till det. Det är ju ett sätt att vara delaktig, att få bestämma vad jag vill göra. Men sen behöver de ”pushning” och handledning i att kunna upptäcka annat.

Vissa kan ju fastna i en sak och bestämma sig för att bara göra en sak. Då kan man prova att locka dom att göra lite nya saker, de ska ju växa också.

Personalen uppger att de ibland uppmärksammar barn som bara ägnar sig åt en aktivitet på att det finns andra alternativ. På det sättet kan det verka som att barnen tas ifrån möjligheten att bestämma själva, men personalen uppger att de gör det för att barnen ska upptäcka nya saker och utvecklas. Personalen uppger att de försöker möta barnen på deras nivå och samarbetar med barnen för att de ska bli mer delaktiga och självständiga. Allt eftersom barnen klarar av uppgifter höjer personalen kraven lite och får barnen att växa. Genom att möta barnen där de befinner sig skapas förutsättningar för att barnen ska utvecklas och få en starkare självkänsla.

Flexibilitet

Analysen av intervjuerna visar att personalen anser att de har en viktig uppgift i att finnas som hjälp och stöd för att barnen ska klara vardagen och få möjlighet att själv bestämma och utföra aktiviteter. De beskriver att varje barn så långt det är möjligt ska få bestämma och vara delaktiga i det som de vill göra på korttidshemmet. En av intervjupersonerna säger:

Man brukar ju alltid försöka få låta dom välja själva. Speciellt på helgerna brukar man ju ofta när man har möjlighet att göra lite aktiviteter höra: - Vad vill ni göra idag? – Åka till stan! Ja men då åker vi in till stan och köper lördagsgodis och de brukar vilja gå till Game. Ja men då kan vi gå till Game så får de spela på de där konsollerna.

På korttidshemmet utför personalen aktiviteter med barnen enskilt eller i grupp. Barnen får komma med förslag om vad de vill göra under korttidsvistelsen, en förälder berättar:

Hon får komma med förslag alltså var dom ska ta vägen om dom ska in till stan eller gå ut och fika...då är det kanske hon bara och någon mer. Dom far oftast inte hela gruppen. Ja, eller gå iväg och handla och sånt där. Där är hon ju med och styr.

Barnen får vara med och bestämma och personalen försöker vara flexibel för att kunna möta barnens behov och önskemål, vilket framkommer av följande utsaga:

Barnen ska få vara delaktiga i det som de vill göra som exempelvis laga mat tillsammans eller om det är någon som vill gå ut på morgonen istället för på eftermiddagen så försöker vi lösa det och då ska ju inte det barnet behöva gå

ut på eftermiddagen med de andra igen. Vi försöker vara så flexibla som möjligt så att de flesta önskemål ska kunna lösas på bästa sätt. Vi är inte alltid en hel grupp som hittar på saker utan delar upp oss ibland. Om vi ska fara och lyssna på musik på helgen så passar det inte alla, en del klara inte av mycket ljud omkring sig så då hittar vi på något annat med dom.

Detta citat tyder på att personalen försöker ta individuell hänsyn vilket kan jämföras med Jönsson och Starrin (2000) som skriver att personalen genom att ta brukarnas synpunkter och önskemål på allvar ökar deras möjligheter till empowerment. Varje barn på korttidshemmet får chansen att vara med och bestämma så att det inte alltid blir gruppen som styr. Barn med stora funktionsnedsättningar som inte har förmågan att uttrycka sig tydligt har inte så stort självbestämmande menar en förälder som berättar:

Han har ju som svårt att föra talan. Han kan ju som inte opponera sig på nått sätt. Om de säger att de ska åka till stan kan han ju inte säga att jag inte vill åka med...han hänger som bara med.

Även om barnen inte själva kan uttrycka vad de vill göra anser föräldrarna att det är viktigt att de är delaktiga i det som sker under korttidsvistelsen och att de får göra saker tillsammans med andra, vilket framkommer av följande utsaga:

Det är ju jätte viktigt att han sitter med dom och äter, tittar på tv och att han är med när de går ut. Men även att han får vara själv...att han får ta det lugnt när han inte vill vara med något mer.

Både föräldrar och personal uttrycker att de vill att barnen ska vara delaktiga i det som sker under korttidsvistelsen. Personalen ger barnen möjlighet att vara med och bestämma och personalen försöker vara flexibla för att kunna möta barnens önskemål. Däremot kan det vara svårt för barn med stora funktionsnedsättningar att påverka valet av aktiviteter eftersom de har svårare att uttrycka sig och visa vad de vill. Föräldrarna önskar att de barnen inte alltid ska behöva vara delaktiga i gruppens aktiviteter och bara hänga med utan att personalen försöker lyssna till vad barnen vill för att de ska kunna ha självbestämmande. Barn med stora funktionsnedsättningar ska ha rätt att säga till på sitt sätt och att personalen uppmärksammar och respekterar deras signaler.

Struktur och rutiner

Föräldrarna och personalen belyser vikten av att ha självbestämmande och vara delaktig, samtidigt som de uppger att barn behöver begränsningar, struktur och rutiner i vardagen. Vilket följande citat visar:

Men hon [barnet] ska inte bestämma allting. För som sagt dom barnen, alla barn och speciellt våra barn kräver ju att det ska vara struktur och allt sånt där.

Barn behöver ju väldigt mycket struktur. Nästan vartenda barn vill eller mår bäst av att inte bara rumla omkring utan att de har en viss plan.

Furenhed (1997) skriver att yttre ordning och sociala ritualer är viktiga för alla men framförallt för den som inte förmår bringa tankemässig reda i sin tillvaro. Struktur och konsekvens ger trygghet och förståelse för till exempel tid och hindrar att tillvaron blir förvirrad. På korttidshemmet finns det bland annat rutiner omkring måltider, morgon- och kvällsrutinerna. Barnen får inte bestämma helt vad de vill göra eftersom det finns en viss struktur, vilket framkommer av följande utsaga:

Man har ju mycket rutiner kring ...ja men bolibompa, kvällsfika och säng och så där...men sådana rutiner måste man ju ha.

Intervjupersonerna anser att det är viktigt för barnen att ha struktur i vardagen samtidigt som barnen får vara med och påverka och utföra de olika rutinerna till viss del, en intervjuperson berättar:

Man brukar ju fråga dom –Vad vill ni ha för mat idag? Så det är ju också sånt som de får bestämma, alltså nu gör man ju inte det varje dag...man måste ju kolla vad dom har ätit i skolan.

Eftersom de vuxna har ansvar för barnen får de inte bestämma allting själva utan det finns gränser för vad som accepteras utifrån barnets bästa. Några av intervjupersonerna säger:

...kanske att dom vill köpa godis varje dag ...det kan man ju som barn tycka att det är viktigt självbestämmande...men det är ju inte så bra...så det finns gränser.

Hon ska få bestämma, alltså hon har ju också en vilja och måste få bestämma, ja till en viss grad självklart.

Både föräldrar och personal är samstämmiga om att barnen behöver rutiner i vardagen och även att de har ett begränsat handlingsutrymme eftersom de är barn. Föräldrarna uttrycker att de vill att deras barn ska ha ungefär samma rutiner som hemma vilket stämmer överens med det personalen uttrycker om att barnen ska ha en så hemmalik miljö som möjligt. Det ger barnen en trygghet i att ha samma rutiner som hemma. Personalen uppger att de låter barnen vara delaktiga och ha självbestämmande i utförandet av de olika rutinerna. Genom att barnen får vara med och utföra de olika rutinerna ökar deras möjligheter till oberoende eftersom de lär sig att klara saker själva, barnen mer självständiga.

Rutiner kan även vara styrande över dagen så att det hindrar spontana initiativ. Folkestad (2004) skriver att personalen måste försöka hitta en balansgång mellan brukarnas handlingsutrymme och kontroll. Personalen bör enligt författaren ge brukarna ansvaret för uppgifter som de vet att de klarar av och finnas till hands för att kunna stödja och hjälpa till om det behövs, utan att de upplevs som kontrollerande. Ett sätt för personalen att ge brukarna handlingsutrymme att klara så mycket som möjligt kan vara att strukturera och planera vardagen tillsammans med brukarna. Hur mycket personalen ska strukturera och begränsa brukarnas självbestämmande beror på brukarens förmågor i olika situationer. För att ta tillvara brukarnas självbestämmande i vardagen bör det finnas utrymme för flexibilitet och spontanitet så att arbetet inte blir alltför styrt av rutiner. Samtidigt får personalen inte bara fokusera på brukarnas självbestämmande eftersom det kan leda till att de bortser från brukarnas behov av råd och stöd, som i sin tur leder till försummelse från personalens sida.

Kommunikation föräldrar och personal

Föräldrarna berättar att de är med och planerar vissa rutiner för sina barn under korttidsvistelsen. Däremot överlämnar de till personalen på korttidshemmet att bestämma över övriga aktiviteter som de gör tillsammans med barnen, vilket framkommer av följande citat:

Att vi utifrån Kalles villkor ska bestämma hur vår avlastning ska bli så bra som möjligt för Kalle. /.../ Kalle ska ha vissa fasta hållpunkter...dom vardagliga rutinerna bestämmer vi...ja alla rutiner som han har...ja det

planerar och bestämmer ju vi. Men ingenting om vad de gör med honom och hur de stimulerar. Vi kan ju skriva och det gör vi...hur han...ja vad han tycker om just nu och det har vi lämnat in i början, ja en lapp vad han tycker om och behöver stimuleras med, på aktiviteter som de kan göra.

Föräldrarna uppger att de är delaktiga i det barnen gör under korttidsvistelsen genom en bok som varje barn har vilken skickas mellan korttidshemmet och hemmet. I den skriver föräldrarna om vissa rutiner, vad barnet tycker om just nu, om det är något speciellt kring barnet eller annat som är av intresse för personalen. Några av föräldrarna uppger att de inte har behov av att vara delaktiga och planera hela vistelsen utan de kan lämna över ansvaret till personalen för att planera övriga aktiviteter. Korttidsvistelsen ger inte bara barnen miljöombyte och rekreation utan ger även föräldrarna möjlighet till avlösning och utrymme för avkoppling (Prop. 1992/93:159). Vilket en förälder berättar:

Vi känner väl inget behov direkt heller, vi tycker att det funkar. Men det är väl lite både och. Lite känner man också: men sköt det här. Det är ju rätt skönt att slippa engagera sig i det också. Samtidigt som man är intresserad av vad ens barn gör när de är borta och vad som händer.

En del i korttidsvistelsen är att föräldrarna ska få tid till rekreation och avlösning i omsorgen om barnet. De tycker det är skönt att insatsen finns och känner inget större behov av att bestämma vad barnen ska göra för aktiviteter på korttidshemmet. Däremot vill föräldrarna veta vad barnen har gjort under korttidsvistelsen. Det får de veta genom den bok som varje barn har. I boken rapporterar föräldrar och personal till varandra och personalen skriver vad barnet har gjort under korttidsvistelsen, ibland är det med bilder på vad de har gjort. En personal säger:

En del föräldrar brukar skriva i de där böckerna som går mellan korttids och hemmet...många kommer ju med taxi och far med taxi så vi träffar inte föräldrarna så ofta...och då har vi såna böcker och där kan det stå, dels det som dom har pratat mycket om hemma, som barnet har pratat mycket om. Sen brukar vi sammanfatta vistelsen i den boken så föräldrarna vet. En del barn är ju så verbala att de kan berätta men det är ju inte alltid de berättar vad de har gjort.

Föräldrarna berättar att de gärna vill veta vad deras barn har gjort under korttidsvistelsen, vilket framkommer av följande utsagor:

Det som är positivt, hon har en sån där kontaktbok där dom till och med fotar och skriver exakt vad dom har gjort och det är väldigt trevligt, alltså man får veta vad som händer.

Ja ibland kan vi tycka att de har skrivit lite för lite, för det är ju hans hem för han är ju där hela dagarna när han inte är på dagis. Då vill man ju att de ska skriva vad som händer och vad de har gjort. Det är ju intressant att veta saker vad dom har gjort. Veta vad de har hittat på.

Föräldrarna överlämnar att besluta över övriga aktiviteter på korttidshemmet till personalen (jfr Andersson, 2000 och Evelius, 2006). Föräldrarna vill däremot veta vad deras barn har gjort för att på så sätt vara delaktiga i sitt barns korttidsvistelse. Förutom boken håller personal och föräldrar kontakt med varandra via telefon och en del föräldrar lämnar och hämtar sina barn på korttidshemmet och träffar även då personalen. Personalen upplever att de har bra kontakt med föräldrarna och kan ta upp problem som uppstår kring barnen och att de tillsammans försöker hitta lösningar, vilket en personal uttrycker så här:

Jag tycker att vi har så pass bra kontakt med föräldrarna så att det blir lätt att, är det ett problem så tar vi upp det./.../ Vi försöker ju också lämna råd och förslag och säga: det ska ju vara bättre att jobba med det här barnet om det och det hjälpmedlet fanns till exempel eller att det funkar på det och det viset.

En förälder säger:

Vi känner att kommunikationen finns där. Om det är så att man behöver prata med dom så är det ju bara att ringa. Dom ringer ibland och har frågetecken å det är ju viktigt, det ska dom ju göra alltså å det funkar.

Intervjupersonerna uppger att de har en bra kontakt med varandra genom korttidsboken och per telefon. Personalen berättar även att de på personalmöten diskuterar frågor som rör barnens delaktighet och självbestämmande. Varje månad har de en teamträff där de diskuterar enskilda barn, om det är något speciellt som uppstått och hur de ska hantera det för att personalen ska arbeta på ett liknande sätt mot barnen. De anser att det är viktigt att de har samma mål i arbetet och att det i princip varje dag dyker upp någon fråga som de tar upp och pratar om i personalgruppen. En personal berättar:

Ja, det tas ju upp del mycket när vi sitter personalen till exempel på förmiddagarna är det ju som ända gången man träffas när man inte har barnen omkring sig. Personalmöten och studiedagar handlar också mycket om självbestämmande och har gjort det mycket de senaste åren...Att man ska ge dem chansen att ...så det har en tyngd, det finns en arbetsvilja att...att man ska ge chansen till självbestämmande.

En personal berättar att de under de senaste åren har ställts mer krav på dem, vilket framkommer av följande utsaga:

Det är mer kravstyr och mer, och man ställer mer krav på oss att vara mer planerade, strukturerade och tänka på vad man faktiskt sysslar med. Det tycker jag är jätte bra, man ska veta varför man är på sitt jobb.

Personalen uppger att de ofta diskuterar frågor kring barnet som rör självbestämmande och delaktighet mellan varandra. Det framkommer även att intervjupersonerna har en bra kommunikation mellan varandra. Föräldrar uppger att det inte har så stort behov av att engagera sig i aktiviteterna som sker under korttidsvistelsen, vilket kan kopplas till att insatsen även är en avlösning och ger möjlighet till avkoppling för föräldrarna. Men föräldrarna framhåller samtidigt att de vill veta vad barnen har gjort under vistelsen genom korttidsboken och att personalen gärna får skriva mer i den.

Hinder för självbestämmande och delaktighet

Intervjupersonerna uppger att det finns hinder för självbestämmande och delaktighet för barnen under korttidsvistelsen. De uppger att tiden när barnen får komma till korttidshemmet och när de får fara därifrån kan utgöra ett hinder, men framförallt talar de om att antalet personal som arbetar påverkar tiden de kan ägna åt varje enskilt barn. Intervjupersonerna berättar även om att barnens ekonomi kan vara ett hinder, men det är främst verksamhetens budget som är det största hindret till ökad empowerment hos barnen.

Tid

Intervjupersonerna berättar att det är personalen som planerar och styr vilka dagar barnen får komma till korttidshemmet och vilka barn som ska vara där samtidigt. Tidigare hade

föräldrarna mer inflytande, men eftersom barnen är fler idag finns det inte lika stor möjlighet för föräldrarna att önska tid för vistelsen. En intervjuperson berättar:

Vi får ge förslag men inte men inte bestämma något. Alla har väl önskemål och så men det är ju svårt när det är så många barn att planera in och när inte alla går ihop och så. Vi får papper hem där det står dagar och tider och sen får man utifrån det...det är ju när man ser dom som man kan fråga om det går bra att ändra eller byta.

Det finns bestämda tider för när barnen ska komma till korttidshemmet och när de ska åka därifrån. Några föräldrar tycker att det fungerar bra medan en del anser att det skulle bli bättre för barnen med andra tider som passar deras rutiner bättre. Tillsammans med personalen går det oftast att planera tiderna efter barnens rutiner vilket är uppskattat av föräldrarna och barnen. Tiderna när barnen får komma och åka från korttidshemmet kan utgöra ett hinder för självbestämmandet. Även tiden för att utföra moment eller aktiviteter kan vara ett hinder för både barnens självbestämmande och delaktighet. I stressiga situationer då det är ont om tid upplever personalen att det blir svårare att låta barnen utföra saker på egen hand. En personal uttryckte sig såhär:

Det kan ju vara situationer då det är tidspress..det kan ju vara mornarna dom ska vara klara å iväg...å då kan det ju hända att tiden för varje enskilt barn blir inte så lång beroende på vilka man har...hur lång tid kan man...endel behöver mycket hjälp och hur länge...det är en avvägning så där kan det vara svårt...men annars...jo att man kanske hjälper dom...det tar som liksom...påklädning det går lite fortare om jag hjälper dom...men annars finns det ju som inga problem med just självbestämmande så...har man bara tid så kan de ju bestämma och utföra det dom bestämmer...

I situationer då det är tidspress uppger personalen att de måste påminna sig om att barnen ska ha självbestämmande. En del behöver mycket hjälp och personalen uttrycker att de ibland går fortare att hjälpa till med exempelvis påklädning vilket hindrar barnens utveckling och självbestämmande, vilket framkommer i följande citat:

Man måste ibland påminna sig själv att barnen ska ha självbestämmande, det blir lätt att man tar vissa saker förgivet...vuxna vet bäst vet du! För varje gång man hjälper dem tar man ju bort något från dem...det gäller att komma ihåg det där när man ser dom som utvecklas ...dom som man kanske hjälpte för ett år sedan som är jätte duktiga på att klara saker själv nu, att komma på sig själv och komma ihåg när man känner att man vill hjälpa till här. Det är

roligt att arbeta med barn för där händer det ju grejer, även om det inte alltid är så stort så händer det något och det är kul! Det händer alltid något med utvecklingen.

Personalen är medveten om barnens behov av klara sig själva för att de ska ha självbestämmande och vara delaktiga för att utvecklas. Däremot behöver personalen påminna sig om att ge barnen möjligheten till det och undvika att ta över i situationer där det råder tidspress. I omsorgsarbete är det enligt Davies (1996) svårt att beräkna hur lång tid som går åt för varje moment eller aktivitet. Saker och ting tar den tid som behövs. Men samtidigt finns det inte alltid den tiden eftersom verksamheter i den offentliga sektorn och omsorgsarbete berörs av rationalisering och effektivitet. Tiden kan alltså vara ett hinder för barnens självbestämmande och delaktighet både när det gäller tiderna när barnen får komma och fara från korttidshemmet och även under vistelsen där.

Ekonomi

Intervjupersonerna uttrycker att även ekonomin kan utgöra ett hinder. Både när det gäller barnens egen ekonomi och organisationens ekonomi. Antalet personal och barnens egen ekonomi kan begränsa barnens delaktighet och självbestämmande, vilket framkommer av följande citat:

Ja men det är ju mycket som dom får välja i den mån det går. Ibland vill de ju åka till exempelvis leklandet, men då kanske de inte har pengar som räcker till inträde. Men man försöker ju alltid att dom ska få välja själva, lite grann i alla fall...i allting går det ju inte men..men i mycket. Men det beror ju också på vilka barn man har..man kanske inte kan fara med alla barn på just det här stället och ibland har man inte tillräckligt med personal så att man kan fara iväg med ett barn..så man får som försöka kompromissa och då kan man ju höra om man kan göra det nästa gång och kolla vilka barn som är här då. Det är som lite...genom att man har en grupp kan man ju som inte...alla kan ju som inte få bestämma olika saker...man kan ju inte klona sig och fara iväg på tio olika saker det går ju som inte.

Även om barnen har pengar med sig för att kunna delta i aktiviteter utanför korttidshemmet så finns det inte alltid personal som kan följa med. Personalstyrkan baseras utifrån verksamheten och dess budget. Men personalen uppger att de försöker att kompromissa och vara flexibla så att barnen ändå ska kunna göra det som de vill. Barnen har med sig egna

pengar till aktiviteter vilket till viss del påverkar valet av aktiviteter men framförallt är det organisationens ekonomi som till stor del styr. En intervjuperson säger:

Det beror väl mycket på att det är en verksamhet som kommunen bedriver och jag tycker att personalen skulle ha önskemål om förändringar och större inflytande, dels att personalen har större inflytande över verksamheten och att även barnen är medbestämmande på alla såna bitar. Men det ges ju inte möjlighet på grund av att det är en ekonomisk fråga, det handlar ju om pengar.

Intervjupersonerna uppger att antalet personal som arbetar kan utgöra ett hinder för barnens självbestämmande och delaktighet. Carlsson (2005) menar att organisationen och dess regelverk kan hindra personalen genom att begränsa deras rörelsefrihet. Det påverkar även brukarnas möjligheter att bli sedda och bekräftade samt få inflytande över insatsen. För att alla barn på korttidshemmet ska bli sedda uppger personalen att de försöker planera vistelsen för barnen på bästa sätt. De planerar vilka barn som ska vara på korttidshemmet samtidigt och försöker anpassa personalstyrkan därefter. Personalen uppger att det kan vara svårt att få det att gå ihop och upplever ibland de behöver vara fler för att alla barn ska bli sedda vilket inte alltid anses lika självklart från dem som styr verksamheten eftersom det är en ekonomisk fråga. En personal berättar:

Ibland kanske vi tycker att vi behöver någon extra personal, den här dagen vill vi inte ha det så här för då kommer det och det barnet att hamna på sidan om. För det handlar ju om att kunna ge barnet, att se varje barn. Man måste ju ta hänsyn till vilka barn man har.

Bemanningen kan vara ett hinder för barnens självbestämmande och delaktighet då de inte alltid räcker till för att tillgodose varje barns behov och även önskemål av aktiviteter. En personal berättar:

Det är ju hinder med bemanningen alltså. Är man lite personal då kan man ju inte fara iväg om dom vill det å så där..det är väl det som är störst tycker jag. Jag skulle önska att man fler personal så man verkligen kunde åka iväg när nån vill åka iväg. Men det går inte när man har stora barngrupper ibland och det är så olika funktionshinder så vissa om de är i rullstol så kanske man inte kan fara överallt heller...man kanske inte kan fara överallt om man har rullstol ..så det är väl sånt som hindrar ganska mycket.

Förutom att ekonomin styr personalantalet uppger personalen att det även begränsar aktiviteterna. Ibland skulle personalen vilja göra mer för barnen under vistelsen för att exempelvis göra aktiviteter som utvecklar barnets egen förmåga vilket framkommer av följande citat:

Pengar, alltså ekonomi har ju alltid en viss betydelse, man skulle vilja göra mer än vad man kan till exempel när man vill utveckla barnets egen förmåga. Om det finns tid och pengar det finns alltid mer att göra det är helt klart. Man önskar att det fanns mer pengar för aktiviteter och det är uppskattat av barnen och föräldrarna och jag tycker att det är jättekul och är jag nöjd kan jag förmedla det till barnen också.

Intervjupersonerna är samstämmiga om att ekonomin kan vara hinder för barnens självbestämmande och delaktighet. Personalen uppger att de ibland skulle vilja göra mer med barnen men att ekonomin kan vara begränsning i valet av aktiviteter. En av personalen menar samtidigt att man inte bara kan skylla på ekonomin och säger så här:

Man kan ju sätta upp hinder som personal. Det kan man ju som personal tycka att det inte finns tid eller att vi inte räcker till. Om man är två, tre stycken och fem barn kan man ju inte vara på fem olika ställen samtidigt, man kanske måste välja tre eller två ställen så det är ju ett hinder i sig. Men är det någon som vill göra något eller flera som vill något, göra olika saker då måste man ju kompromissa.

Detta kan jämföras med det Skau (2003) anser om att man ska vara försiktig med att skylla problem på knappa resurser eftersom det kan frånta personalen det personliga ansvaret. Enligt henne kan personalen dämpa eller förstärka den strukturella maktaspekten genom sitt sätt att kommunicera med den enskilde på och kan påverka systemet. På så sätt att personalen inte uttrycker sitt missnöje inför barnen.

Barnens ekonomi påverkar också till viss del valet av aktiviteter, men det är till stor del verksamhetens budget som styr och kan utgöra ett hinder för barnens självbestämmande och delaktighet genom att det inte finns tillräckligt med personal. Personalen uttrycker även att det kan vara ett hinder att det inte finns ekonomi till att till exempel utveckla barnets egen förmåga.

AVSLUTANDE DISKUSSION

Intervjupersonerna ger en bild av att barnen har ganska stora möjligheter till självbestämmande och delaktighet under korttidsvistelsen. Både personalen och föräldrarna är medvetna om att det är av betydelse för barnen att de har självbestämmande och är delaktiga för att utvecklas och bli mera självständiga vilket även flera författare Stenhammar (2006), Ershammar (2006), Wehmyer (1999) mfl skriver om. Personalen arbetar utifrån varje barn för att de ska få möjlighet att själva bestämma och vara delaktiga. De försöker anpassa korttidsvistelsen efter barnet och möta barnen på deras nivå genom att kommunicera på ett sätt så de förstår. Sammanfattningsvis kan sägas att personalen har ett empowermentinriktat arbetssätt genom att stärka barnens självförtroende och utveckling för att de ska kunna bli mer självständiga och ha mer självbestämmande och vara delaktiga i sitt vardagsliv. Däremot berättar föräldrar och personal att det kan vara svårt med självbestämmande och delaktighet för barn med stora funktionsnedsättningar eftersom de kan ha svårt att kommunicera och visa vad de vill. Personalen anser att det är viktigt att lära känna barnen för att förstå hur barnen uttrycker sig och vad de tycker om/inte tycker om. De försöker vara flexibla för att se till varje barns behov och önskemål blir tillgodosedda men det finns också olika strukturer och rutiner som kan hindra spontanitet (jfr Widerlund, 2007). Samtidigt anser intervjupersonerna att barn har behov av struktur och rutiner då det ger trygghet för barnen att ha ungefär samma rutiner som hemma under korttidsvistelsen. I rutinerna lämnas det ändå utrymme för barnen att vara delaktiga och vara med och bestämma till exempel vilken mat de vill äta.

Det framkommer också av intervjuerna att tiden och ekonomin kan utgöra hinder för barnens självbestämmande och delaktighet under korttidsvistelsen. De är på sätt och vis beroende av varandra eftersom ekonomin avgör personalantalet och därmed tiden personalen har möjlighet att tillbringa tillsammans med varje barn. En av intervjupersonerna anser att det borde finnas en bättre kommunikation mellan de som håller i pengarna och de som arbetar i verksamheten vilket vi håller med om. Vi anser att det skulle ge en bättre förståelse för de behov som finns i verksamheten och det personalen vill göra för barnen, hur pengarna ska satsas på bästa sätt. Samtidigt håller vi med en annan intervjuperson som säger att man inte bara kan låsa sig fast vid den ekonomiska frågan och

se hinder istället för möjligheter. Vi anser att i det stora hela handlar självbestämmande och delaktighet för barn på korttidshemmet om att få vara med och ta små beslut i vardagen och vara delaktiga i det som sker.

REFERENSER

- Andersson, G. (2000). Barnen i socialt arbete - en maktlös grupp?. I Meeuwisse, A, Sunesson, S & Swärd, H. *Socialt arbete – En grundbok (pp.172-185)*. Falköping: Natur och Kultur.
- Barron, K. (2000) Kön och inflytande. I Brusén, P & Hydén, L-C. (Red.). *Ett liv som andra-Livsvillkor för personer med funktionshinder (pp. 95-115)*. Lund: Studentlitteratur.
- Carlsson, B. (2005). *Hjälpprocesser i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Davies, K. (1996). Omsorgens struktur - tidens kärna. I Eliasson, R. (Red.). *Omsorgens skiftningar. Begreppet, vardagen, politiken, forskningen (pp. 36-51)*. Lund: Studentlitteratur.
- Ekensteen, V.(2006). Tre perspektiv på självbestämmande. I Brusén, P & Printz, A. (Red.). *Handikappolitiken i praktiken (pp. 75-84)*. Växjö: Gothia.
- Eliasson, R. (1995). *Forskningsetik och perspektivval*. Lund: Studentlitteratur.
- Ershammar, D. (2006). Tre perspektiv på självbestämmande. I Brusén, P & Printz, A. (Red.). *Handikappolitiken i praktiken (pp. 84-95)*. Växjö: Gothia.
- Ershammar, D., & Wiksten, A. (2003). Brukarinflytande och empowerment – en utmaning för det sociala arbetet. *Socionomen*, 5, 20-23.
- Evelius, K. (2006). När får någon annan bestämma?. I Brusén, P & Printz, A. (Red.). *Handikappolitiken i praktiken (pp. 96-104)*. Växjö: Gothia.
- Folkestad, H. (2004). *Institutionalisert hverdagsliv: en studie av samhandling mellom personal og beboerne i bofellesskap for personer med utviklingshemning*. Bergen: Universitetet i Bergen. Avdeling for helse-og sosialfag.
- Furenhed, R. (1997) *En gåtfull verklighet - Att förstå hur grav utvecklingsstörda upplever sin värld*. Stockholm:Carlsson.
- Förenta nationernas standardregler (1995) – för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet.
- Gough, R. (2004). Postinstitutionell utveckling och nya praktiker. I Gynnerstedt, K. (Red.). *Personlig assistans och medborgarskap (pp. 147-169)*. Lund: Studentlitteratur.
- Hartman, J. (2001). *Grundad teori. Teorigenerering på empirisk grund*. Lund: Studentlitteratur.

- Jacobsson, A (2000). Från vanmakt till makt. I Brusén, P. & Hydén, L-C. (Red.). *Ett liv som andra-Livsvillkor för personer med funktionshinder* (pp. 71-94). Lund: Studentlitteratur.
- Karlsson, K. (2007). *Funktionshinder, samtal och självbestämmande. En studie av brukarcentrerade möten*. Linköping: Linköpings universitet. Institutionen för Tema – Tema kommunikation.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundström, T. & Sunesson, S. (2000) Socialt arbete utförs i organisationer. I Meeuwisse, A, Sunesson, S & Swärd, H. *Socialt arbete – En grundbok* (pp. 62-73). Falköping: Natur och Kultur.
- Molin, M. (2004). *Att vara i särklass – om delaktighet och utanförskap i gymnasiesärskolan*. Linköping: Linköpings universitet. Institutet för handikappvetenskap.
- Nyqvist Cech, B. (1998). Vardagsverklighet och livskvalitet relaterat till socialt omsorgsarbete. I Blomdahl Frej, G. & Eriksson, B. (Red.). *Social omsorg och socialpedagogik. Filosofi-teori-praktik* (pp. 65-81). Lund: Studentlitteratur.
- Payne, M. (2002). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur.
- Proposition (1992/93:159) Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade.
- SFS 1949:381 Föräldrabalk.
- SFS 1993:387 Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade.
- SFS 2001:453 Socialtjänstlag.
- Sjöberg, M. (1996). *Ung med funktionshinder*. Stockholm: Liber.
- Skau, G. (2003). *Mellan makt och hjälp- Förhållandet mellan klient och hjälpare i ett samhällsvetenskapligt perspektiv*. Stockholm: Liber.
- SOU 1991:46. *Handikapp - Välfärd - Rättvisa*. Betänkande av 1989 års handikapputredning. Stockholm: Allmänna förlag.
- SOU 2008:77. *Möjlighet att leva som andra. Ny lag om stöd och service till vissa personer med funktionsnedsättning*. Slutbetänkande av LSS-kommittén Stockholm: Allmänna förlag.
- Starrin, B. (2000). Empowerment och funktionshinder. I Brusén, P. & Hydén, L-C. (Red.). *Ett liv som andra-Livsvillkor för personer med Funktionshinder* (pp. 71-94). Lund: Studentlitteratur.

Starrin och Jönsson. (2000). Socialtjänsten och klienterna. I Meeuwisse, A, Sunesson, S & Swärd, H. *Socialt arbete – En grundbok* (pp. 201-216). Falköping: Natur och Kultur.

Stenhammar, A-M. (2006). Handlingsplanen för barn och ungdomar. I Brusén, P & Printz, A. (Red.). *Handikappolitiken i praktiken* (pp. 52-73). Växjö: Gothia.

Wehmeyer, M. (1999). A Functional Model of Self-Determination. *Focus on autism and other Developmental disabilities*, V. 14. No 1 pp. 53 – 61

WHO (World Health Organization) (2001). *International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)*. Geneva: WHO.

Widerlund, L. (2007). *Nya perspektiv men inarbetad praxis: en studie av utvecklingsstördas delaktighet och självbestämmande*. Luleå: Luleå tekniska universitet. Institutionen för hälsovetenskap.

Internet referenser

Nationalencyklopedin, http://www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/notice_board.jsp?i_type=1
2008-05-20

Socialstyrelsen, <http://app.socialstyrelsen.se/termbank/QuickSearchBrowse.aspx>
2008-05-20

Stanford Encyclopedia of Philosophy, <http://plato.stanford.edu/entries/paternalism/>
2008-09-26

Vetenskapsrådet, <http://www.codex.vr.se/oversikter/humsam/humsam.html>
2008-05-20

Bilaga 1

Luleå 2009-09-02

Information och förfrågan om deltagande i studie

Självbestämmande och delaktighet är två av målen för social omsorgsverksamhet. Personalen har en viktig uppgift i att arbeta för att nå dessa mål. Genom en studie vill vi beskriva möjligheterna till delaktighet och självbestämmande utifrån personalens och föräldrarnas perspektiv. Vi vill belysa hur personalen arbetar med och föräldrarnas uppfattning om möjligheten till delaktighet och självbestämmande under korttidsvistelse enligt lag om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS). Studien kommer att genomföras i form av en c-uppsats.

För att besvara syftet och forskarfrågorna är dina kunskaper och erfarenheter av största betydelse, därför skulle vi gärna vilja intervjua dig.

Vi är intresserade av att intervjua fyra personal och fyra föräldrar. Deltagandet är frivilligt och kan när som helst avbrytas om så önskas. Intervjun spelas in på band och beräknas ta cirka en timme. Din identitet kommer inte att finnas med på inspelningen eller den utskrivna intervjun. Uppgifterna du lämnar kommer endast att användas i denna studie. Vi och vår handledare har tillgång till materialet under arbetets gång, sedan kommer materialet att förstöras. Det färdiga resultatet kommer att presenteras på ett sådant sätt att ingen ska kunna identifieras.

Vi är två studenter som läser sista terminen på Sociala omsorgsprogrammet vid Luleå tekniska universitet. Studien är vårt examensarbete och kommer att publiceras i rapportform i november 2008. Den kommer att finnas tillgänglig för läsning på universitetets hemsida <http://epubl.ltu.se/>.

Är du intresserad av att delta i studien ring oss eller fyll i bifogad svarstalong och skicka den med bifogat svarskuvert. Vill du veta mer om studien eller har några frågor är du välkommen att kontakta oss.

Vänliga hälsningar

Malin Ekström
Mobil: 070-3866911
E-post: maleks-5@student.ltu.se

Elin Lindmark
Mobil: 073-0352067
E-post: elilin-7@student.ltu.se

Handledare: Lena Widerlund, Universitetsadjunkt
Luleå tekniska universitet, 971 87 LULEÅ
Institutionen för arbetsvetenskap
Tfn: 0920-493858

Svarstalong

Förfrågan om medverkan i intervju.

Ja, jag vill medverka i intervjun och accepterar att du kontaktar mig.

Nej, jag vill inte medverka.

Namn: _____

Telenr: _____

E-Post _____

Returnera talongen i bifogat svarskuvert innan 10 september.

Bilaga 2

Intervjufrågor

Föräldrar

1. Beskriv vad du menar med begreppen delaktighet och självbestämmande?
2. På vilket sätt och hur delaktig är du vad gäller att planera korttidsvistelsen för ditt barn när det gäller
Tid (vilka dagar/veckor barnet ska vara på korttidshemmet)
Struktur – Innehåll (Hur vistelsen planeras, struktureras och vilket innehåll den ska ha)
3. Hur ser du på betydelsen av att ditt barn har självbestämmande och är delaktig i vardagen när barnet är på korttidsvistelse?
4. Vilken uppfattning har du om möjligheterna till delaktighet och självbestämmande för ditt barn under korttidsvistelsen?
5. Beskriv några situationer där du upplever att möjligheterna till delaktighet och självbestämmande fungerar bra.
6. Beskriv situationer när det inte har getts möjligheter till delaktighet och självbestämmande.
7. Vad tror du att det beror på?

Personal

1. Beskriv vad du menar med delaktighet och självbestämmande?
2. Hur ser du på betydelsen av att ha självbestämmande och vara delaktig för de barn som vistas här?
3. Beskriv hur ni arbetar för att göra det möjligt för barnen vara delaktiga och ha självbestämmande?
4. Hur och i vilka sammanhang diskuterar ni frågor som rör självbestämmande/delaktighet?
Vilka frågor?
5. Kan du beskriva några situationer där du upplever att möjligheterna till delaktighet och självbestämmande fungerar bra.
6. Beskriv några situationer när det fungerar mindre bra.
7. Vilka hinder anser du finns för att nå målen delaktighet och självbestämmande?